

Mitä aivan jokaisen tulisi tietää misinformaatiosta

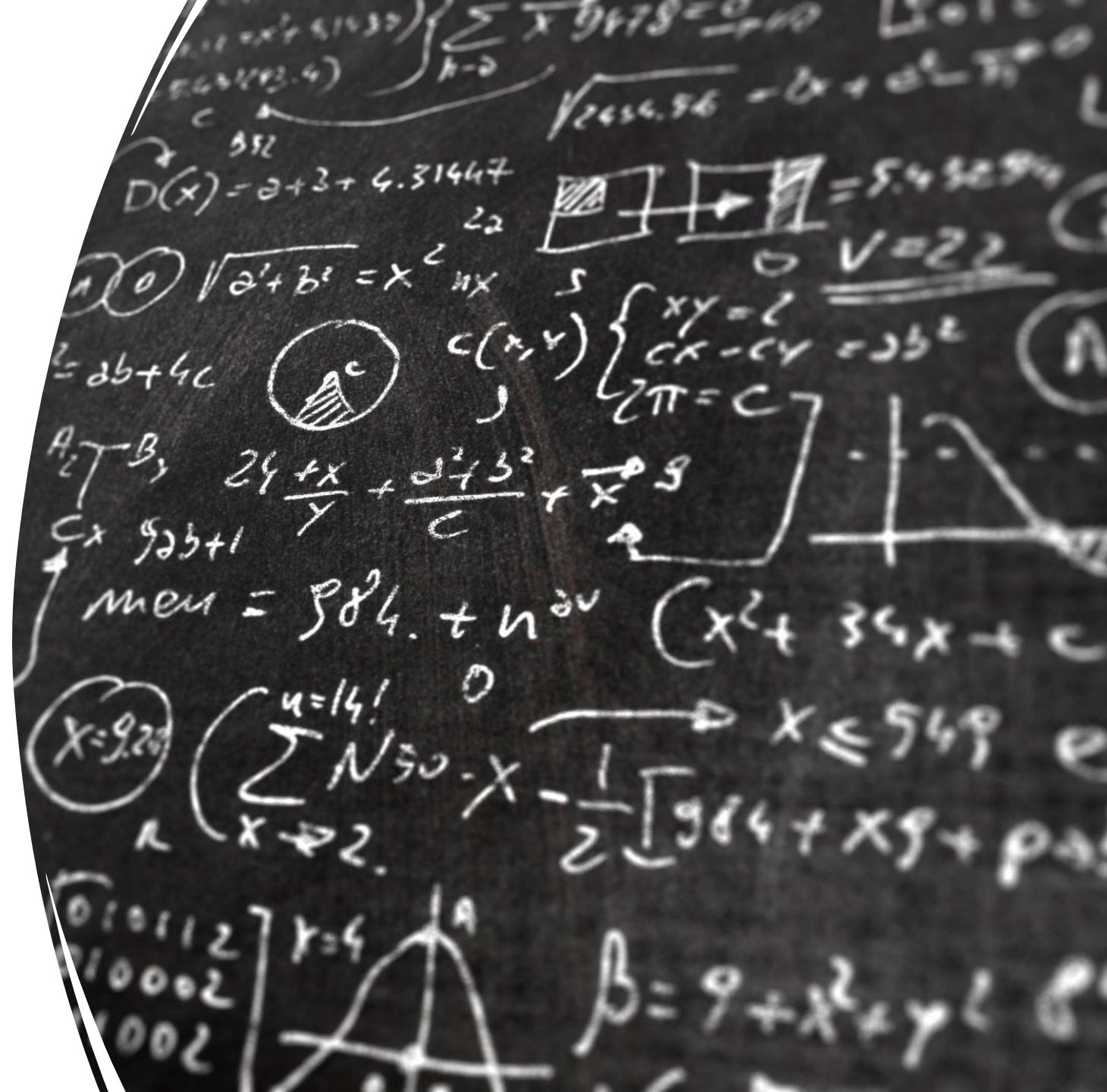
Lounais-Suomen kirjastoille koostanut

Johanna Vehkoo

Toimittaja, tietokirjailija, kouluttaja

Aloitetaan peruskäsitteistä

- **Misinformaatio** = tahattomasti levitettyä harhaanjohtavaa tietoa.
- **Disinformaatio** = tahallisesti levitettyä harhaanjohtavaa tietoa.
- **Malinformaatio** = toden tiedon levittäminen vahingoittamistarkoituksessa.
- **Vale uutinen** = harhautustarkoituksessa tehty teksti (tai vaikkapa video), joka matkii ulkoisesti journalismia, mutta ei ole sitä.

Lisää peruskäsitteitä

- **Propaganda** = poliittisen ideologian järjestelmällistä levittämistä, joka pyrkii voimakkaasti ja järjestelmällisesti vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen.
- **Informaatiovaikuttaminen** = viestintää, jolla pyritään järjestelmällisesti vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen, ihmisten käyttäytymiseen ja päätöksentekoon sekä sitä kautta yhteiskunnan toimintakykyyn.
- **Deepfake** = tietokoneohjelmalla tehty kuva, video tai äänitallenne, jota on hyvin vaikea erottaa aidosta.

Mitä kaikkien pitäisi ymmärtää misinformaatiosta 1/8

- Mis/disinformaatio on monimuotoista. Se ei välttämättä ole täysin sepitettyä vaan yhdistelee tosiasioita fiktion, vääristelee, paisuttelee tai asettaa harhaanjohtavaan kontekstiin.

**Mitä kaikkien pitäisi
ymmärtää
misinformaatiosta
2/8**

- Se löytää aina uudet muodot, kanavat ja vaikutusmenetelmät. Me luotettavan tiedon parissa työskentelevät tulemme aina vähintään askeleen jäljessä.

**Mitä kaikkien pitäisi
ymmärtää
misinformaatiosta
3/8**

- Misinformaation ja disinformaation määrä kasvaa väistämättä.

**Mitä kaikkien pitäisi
ymmärtää
misinformaatiosta
4/8**

- Mis/disinformaatio tulee usein yhteiskunnan huipulta.

**Mitä kaikkien pitäisi
ymmärtää
misinformaatiosta
5/8**

- Toistaiseksi tehokkain tapa tapella sitä vastaan on medialukutaidon, faktantarkistuksen ja lähdekritiikin opettaminen.

Tunnista disinformaation levittäjien taktiikat

- **Harhaanjohtava sisältö:** valeuutiset, kontekstista irrotetut kuvat ja videot, meemit, huhut, väärennetyt sitaatit.
- **Tekniset metodit:** manipuloidut kuvat ja videot, deepfaket, valeprofiilit ja haamuhenkilöt (sock puppets), botit, automatisoitu propaganda, pimeät mainokset (dark ads).
- **Loukkaavan tai mustamaalaavan tiedon levittäminen eli malinformaatio:** verkkoviha, maalittaminen, doxaus.
- **Retoriset keinot, kuten ”whataboutismi”:** huomion siirtäminen toisaalle kysymällä ”entäs tämä toinen vääräys?”

**Mitä kaikkien pitäisi
ymmärtää
misinformaatiosta
6/8**

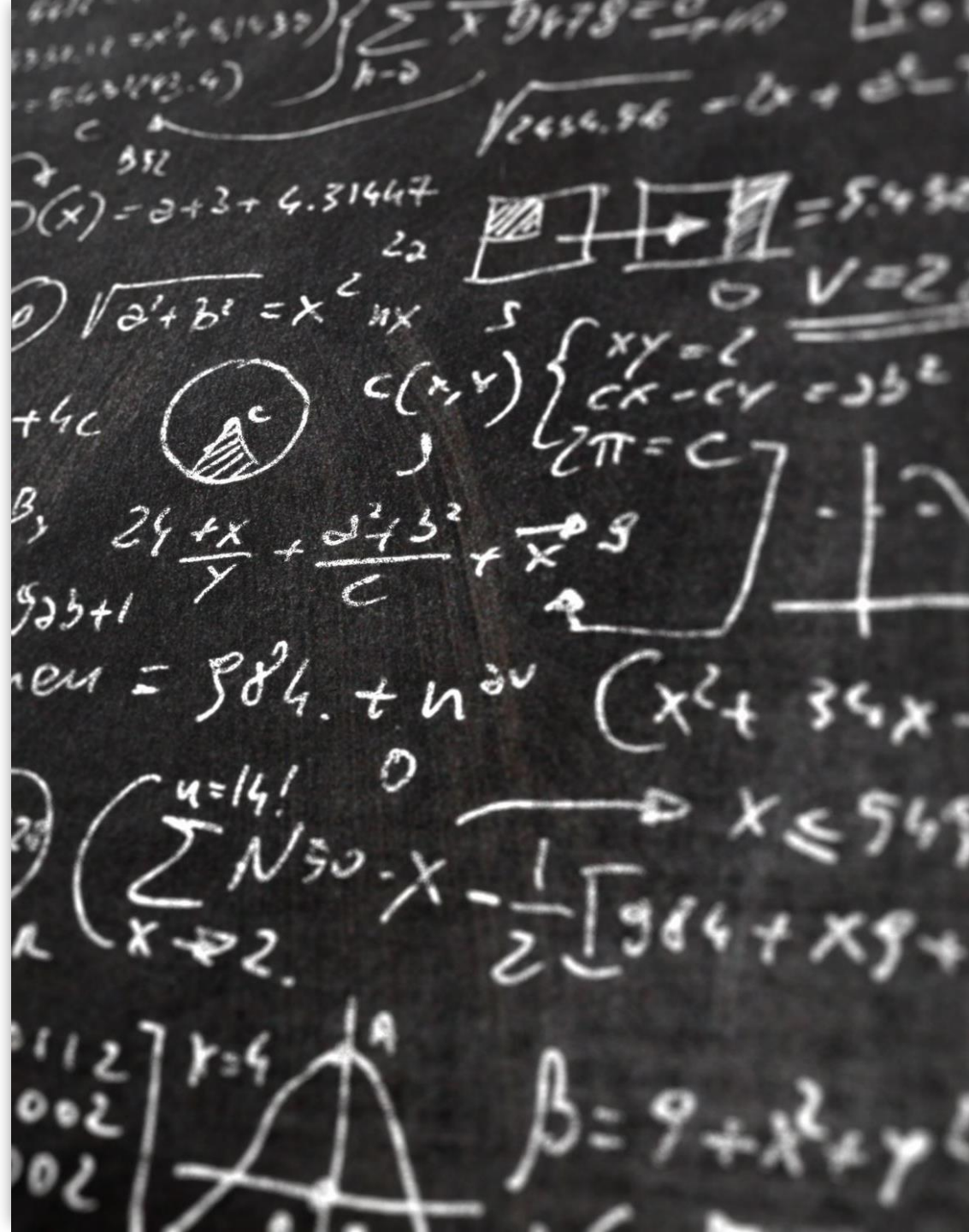
- Mutta kannattaa muistaa, että ihmiset yliarvioivat oman medialukutaitonsa.

**Mitä kaikkien pitäisi
ymmärtää
misinformaatiosta
7/8**

- Koko misinformaatio-ongelman ydin on ihmisen psykologiassa, ei teknologiassa. Ihmiset uskovat siihen, mihin haluavat uskoa.

Miksi uskomme väärään tietoon?

- **Vahvistusharha** = taipumus uskoa tietoa, joka vahvistaa omaa maailmankuvaa.
- **Motivoitu päättely** = omaa näkemystä tukevat perustelut tuntuvat vahvemmilta kuin omia näkemyksiä haastavat argumentit.
- **Lumetotuusvaikutus** = uskomme lähes mitä tahansa, kunhan sitä toistetaan meille tarpeeksi.
- **Uskomusten pysyvyys** = uskomme herkästi ensimmäisen kuulemamme tiedon ja pitäydymme siinä.

**Mitä kaikkien pitäisi
ymmärtää
misinformaatiosta
8/8**

- Disinformaatio on uhka demokratialle.

Laaja kuva: saastunut informaatio- ympäristö

- Informaatioympäristö on saastunut. Sitä saastutetaan jatkuvasti sekä tahallisesti että tahattomasti: boteilla, valeprofiileilla, disinformaatiolla, valeuutisilla, trollauksella, generatiivisen tekoälyn tuottamalla merkityksettömällä sisällöllä...
- Disinformaation tuottajien tavoite usein aiheuttaa hämmennystä, epätietoisuutta, epäluottamusta.
- Olennaisinta ei ole saada ihmisiä uskomaan yksittäisiin valeisiin, vaan levittää epävarmuutta ja synnyttää epätietoisuutta siitä, voiko mitään totuutta koskaan löytääkään.
- Se nakertaa luottamusta demokratiaan ja sen instituutioihin.

• **FAKE**

Generatiivinen tekoäly ja deepfaket

Kuvan
vallankumous
tapahtui ennen
tekstiä

- Generatiiviseen tekoälyyn perustuvilla kuvatyökaluilla (Midjourney, Crayion, Dalle-E...) pystyy tekemään varsin fotorealistisia kuvia.
- Teknologia löi läpi vuonna 2023.
- Kuka tahansa voi tehdä kuvageneraattoreilla melko aidon näköistä uutiskuvaa.

We Spoke To The Guy Who Created The Viral AI Image Of The Pope That Fooled The World

"I just thought it was funny to see the Pope in a funny jacket," he told BuzzFeed News.

Chris Stokel-Walker
BuzzFeed Contributor

Posted on March 27, 2023 at 9:15 pm

View 20 comments

Entä tekoälyn
tuottama
teksti?
ChatGPT keksii
olemattomia
lähteitä

- Se ei tiedä, mikä on fakta.
- Se vain ennustaa seuraavaa todennäköisintä sanaa.
- Kun siltä pyytää lähteitä, se antaa niitä, vaikka todellisia lähteitä ei olisi olemassa.
- Silti hakukoneyhtiöt haluavat lisätä generatiivista tekoälyä hakukonevastauksiin. Niistä on tulossa hakukoneen sijaan vastauskoneita, sillä ne pyrkivät antamaan tiivistelmän hakutuloksista. Lähdekritiikki entistäkin tärkeämpää!
- Älä käytä generatiivista tekoälyä tiedonhakuun. Tarkista aina sen antamat tiedot.

Myös ääntä on helppo väärentää

- Kenen tahansa äänestä on helppo tehdä synteettinen versio. Tarvitaan vähintään kymmenen sekuntia henkilön puhetta. Tämän pohjalta on mahdollista tehdä koneääni ja laittaa se puhumaan mitä tahansa kohdehenkilön äänellä.
- Äänen voi myös laittaa puhumaan kielillä, joita kohdehenkilö ei itse osaa.
- Tutkimusten mukaan ihmiset eivät kovin hyvin tunnista synteettisiä ääniä oikeasta puheesta.
- Ääntä ei osalla epäillä feikiksi.
- Deepfake-ääniteknologiaa on kehitetty vuosien ajan, mutta se löi kunnolla läpi vuonna 2023. Deepfake-ääniä käytettiin disinformaation levittämiseen esimerkiksi Slovakian vaaleissa.

Generatiivinen video: tekstistä liikkuvaa kuvaa

- Toimii kuten kuvageneraattorit, mutta luo kirjoitettujen ohjeistusten (engl. *prompt*) pohjalta liikkuvaa kuvaa eli videota.
- Uranurtaja Open AI:n Sora, josta julkaistiin ensimmäiset demot alkuvuodesta 2024. Vuoden 2024 lopulla Sora AI avattiin Open AI:n maksaville käyttäjille (ei tuolloin vielä Euroopassa).

Prompt: A stylish woman walks down a Tokyo street filled with warm glowing neon and animated city signage. She wears a black leather jacket, a long red dress, and black boots, and carries a black purse. She...

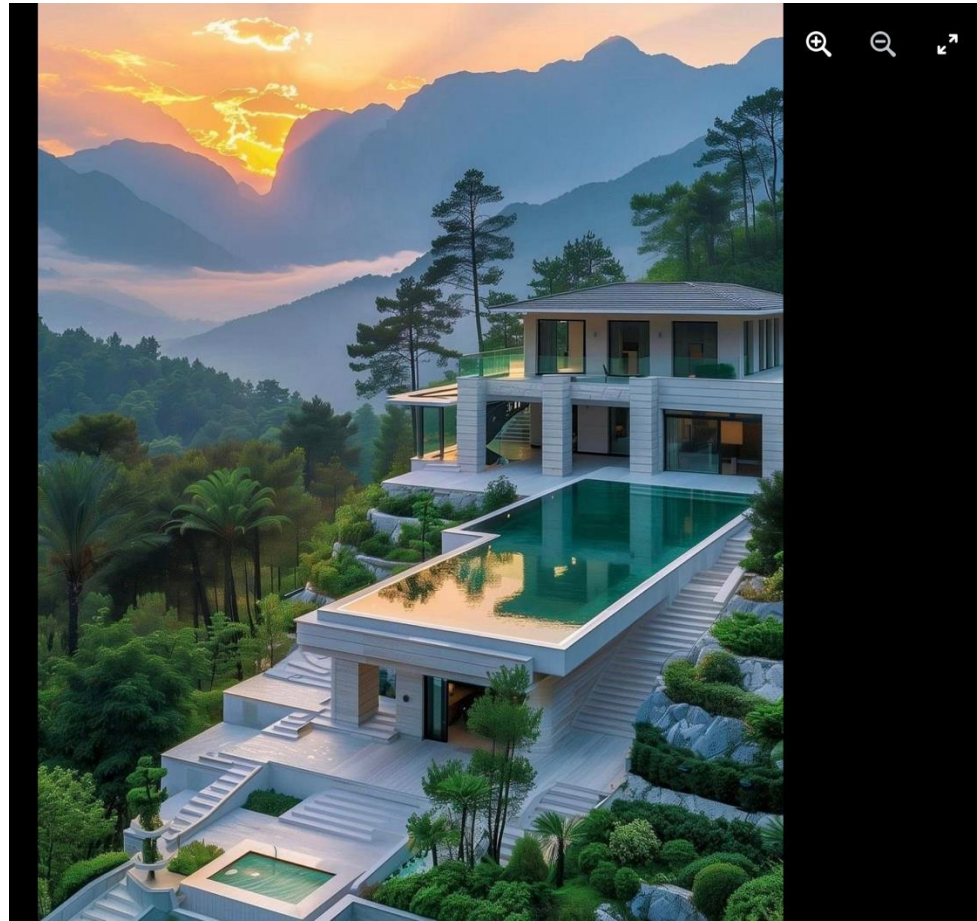

Miten deepfaken voi tunnistaa?

- Usein huomio keskittyy kuvan varsinaiseen aiheeseen ja keskeisiin hahmoihin. AI tekee edelleen paljon virheitä yksityiskohdissa, joihin silmä ei heti hakeudu.
- Kädet! Mutta ylipäätään vartaloiden asennot, mittasuhteet.
- Teksti: kuvageneraattorit eivät toistaiseksi oikein osaa tehdä tekstiä kuviin Esimerkiksi julisteet, kyltit ”siansaksa”.
- Liioitellut ilmeet. Outo ihonväri. Oudot blurraukset esimerkiksi kasvoissa.
- Tunnetut ihmiset, joista on paljon kuvamateriaalia verkossa, näyttävät autenttisemmilta kuin vähemmän tunnetut.

- Valaistus. Varjot.
- Deepfake-videoille ei yksittäistä työkalua tunnistamiseen, vielä. Näitä kehitetään.
- Paras työkalu edelleen oma havainnointi. Voisiko tämä edes olla totta?
- Generatiivinen teksti: On olemassa esimerkiksi useita ChatGPT-tunnistimia, mutta ne toimivat vaihtelevasti.

Room Do
June 5 at 5:14 AM · 🌐

Modern Villa in The Forest in Finland ➦

👍 🥰 🍷 9.5K 1.3K 💬 527 ➦

👍 💬 ➦

Most relevant ▾

Outi Miettinen
This is a very accurate photo from Finnish metropol Kouvola 👍
2d Like Reply 3.1K 🥰 👍

View all 52 replies

Antti Alasjärvi
This is my summer cottage in northern Finland. It's the smallest of my five cottages. 😊 😊
2d Like Reply 95 🥰 👍

View all 2 replies

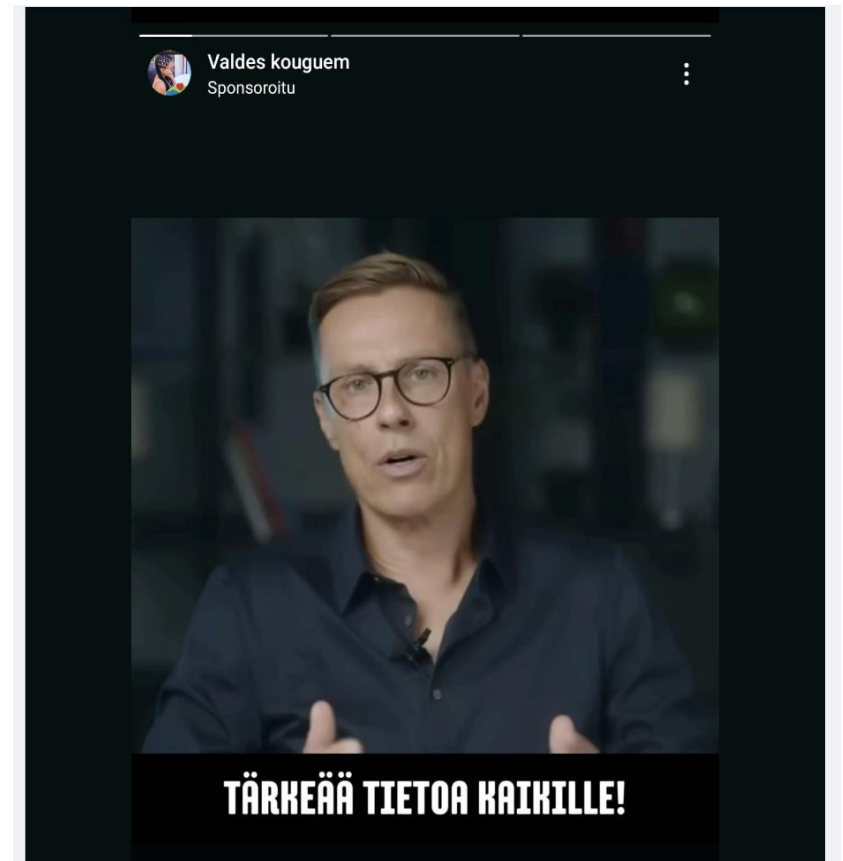
Simo Ramo Rantanen
Live image from Piiphimäki

Comment as Johanna Vehkoo

🗨️ 😊 📷 🧠 🗑️ ➦

Miten tunnistaa audiofeikki

- Mieti, kuka äänitteen on julkaissut ja miksi. Löydätkö tietoa asiasta luotettavista uutislähteistä?
- Pohdi, kuulostaako ääninauhalla siltä, että puhuja hengittää välissä? Onko puheessa täytesanoja ja epäröintiä, vai kuulostaako puhe epäilyttävän harkitulta ja suoraviivaiselta?
- Onko puheen intonaatio liian monotonista ollakseen totta? Muista kuitenkin, että puhe saattaa olla aitoa, vaikka se olisikin monotonista tai epäilyttävän sujuvaa.
- Pohdi, voisiko poliitikko tai muu henkilö, josta ääninauha on julkaistu, todella sanoa jotakin sellaista, mitä ääninauha väittää.
- Jos et itse pysty selvittämään ääninauhan todenperäisyyttä, odota rauhassa, että aiheesta selviää lisätietoa.
- Lähde: Faktabaari

Kysy kaikelta informaatiolta nämä asiat:

- Onko kyseessä fakta vai mielipide?
- Mihin tieto tai väite perustuu? Viitataanko lähteisiin (esim. linkeillä tai sanallisesti kertomalla, mistä tiedot ovat peräisin)? Onko lähteitä siteerattu oikein?
- Mitä tiedät tiedon julkaisijasta? Onko jokin tuntemasi, luotettava uutisväline julkaissut tästä jotakin?
- Kuka tästä hyötyy?
- Aiheutanko turhaa paniikkia tai hämmennystä, jos jaan tämän eteenpäin?

Lisätietoa:

- Johanna Vehkoo & Emmi Nieminen: Vihan ja inhon internet (Kosmos, 2017)
- Vehkoo: Valheenpaljastajan käsikirja (Kosmos, 2019)
- Yle.fi/valheenpaljastaja
- Valheenpaljastaja-podcastin kaksi kautta Yle Arenassa

Valheenpaljastaja

Maailma on täynnä harhaanjohtavaa tietoa, disinformaatiota, propagandaa ja valeutisia. Valheenpaljastaja, toimittaja **Johanna Vehkoo** yrittää ymmärtää, mistä kaikesta siinä on kyse.

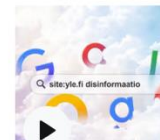
Artikkelit

Vaalien alla sinuun yritetään vaikuttaa monin tavoin – katso, millaisia vilunkikeinoja on käytössä

Media

Pidätkö itseäsi mestarigooglettajana? Tämä testi paljastaa todelliset taitosi

Valheenpaljastaja: Harhaluuloja-podcast

